

שיעור ג: אפשר לצמצם

Session #3: Simultaneity and Exactitude in Halakhah

(1) משנה כתב יד קאופמן בכורות ב:ו

רחלו שלא בכרה, וילדה שני זכרים, ויצאו שני ראשים כאחת, רבי יוסה הגלילי אומר: שניהם לפה, שנאמר: הזכרים ליי

וחכמים אומרים: אי אפשר, אלא אחד לו ואחד לפה.

(2) בכורות ב:ו בתלמוד המודפס (וכן בכתבי היד)

רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשיהן כאחת, רבי יוסי הגלילי אומר: שניהן לפה, שנאמר הזכרים לה'

וחכמים אומרים: אי אפשר לצמצם, אלא אחד לו ואחד לפה.

(3) רש"י בכורות י"ז ע"א ד"ה א"א לצמצם

א"א לצמצם – שיצאו שני ראשיהן כאחד אלא האחד יצא תחלה ולא ידענו הי ניהו.

(4) פירוש המשנה לרמב"ם דפוסים בכורות ב:ו

רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני כו' – אי אפשר ר"ל שא"א לצאת שני ראשים כאחת אלא האחד קודם

(5) תוספתא בכורות ב:ו

רחלה שלא בכרה, וילדה שני זכרים, ויצאו ראשיהן כאחד, רבי יוסי הגלילי אומר: שניהן לפה, שנאמר: הזכרים ליי וחכמים אומרים: אי אפשר, אלא אחד לו ואחד לפה.

(6) מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יח

הזכרים לה' מכאן היה ר' יוסי הגלילי אומר רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשיהם כאחת שניהם לכהן שנ' הזכרים לה' וחכמים אומרים אי אפשר אלא אחד לו ואחד לכהן.

(7) ירושלמי ערובין א:א

לא אמר אלא למעלה מעשרים. הא בסוף עשרים כשר. ותייא כרב דרב אמר. סוף שיעורין להקל. רבי יוחנן אמר. סוף שיעורין להחמיר. רבי חייה בשם רבי יוחנן. מבוי שקורתו למעלה מעשרים נותן קורה בתוך עשרים וממעט בתוך עשרים. אמר רבי יוסה. והוא שיהא כל הכשר קורה בתוך עשרים. רבי חלקיה אמר בשם רבי אחא. ואפילו כרב אתיא היא. דרב אמר. שחיטה מחצה למחצה כשירה. ולמה אמרו. פסולה. מפני מראית העין. שאם תימר שיתן בתוך עשרים. אף הוא נותן למעלה מעשרים.

(8) בכורות יז ע"ב - יח ע"א

אמר רבי ינאי: לרבי יוסי הגלילי שמעין ליה דאמר **אפשר לצמצם בידי שמים**, וכל שכן בידי אדם. ורבנן, בידי שמים **אי אפשר לצמצם**, בידי אדם מאי?

(1) תא שמע: חוט של סיקרא חוגרו באמצע, להבדיל בין דמים העליונים ובין דמים התחתונים! ואי אמרת אי אפשר לצמצם בידי אדם, זימנין דקא יהיב עליונים למטה ותחתונים למעלה! דמרווח בה פורתא.

(2) תא שמע ממדת כלים, ממדת מזבח. שאני התם, דרחמנא אמר עבד, ובכל היכי דמצית למיעבד ניהא ליה, הכל בכתב מיד ה' עלי השפיל.

(3) אמר רב קטינא, תא שמע: חלקו לשנים והן שוין, שניהן טמאים, לפי שאי אפשר לצמצם! אמר רב כהנא: שאני כלי חרס, הואיל ויש בו גומות.

(4) תא שמע: נמצא מכוון בין שתי עזירות, שתיהן מביאות שתי עגלות, דברי רבי אליעזר. מאי טעמא? לאו משום דקסבר **בידי אדם אפשר לצמצם**, וקדושה ואפילו קרובות?

לא, רבי אליעזר סבר לה כרבי יוסי הגלילי, דאמר אפשר לצמצם בידי שמים, וכל שכן בידי אדם. נימא כתנאי: נמצא מכוון בין שתי עזירות, לא היו עורפין. רבי אליעזר אומר: שתיהן מביאות שתי עגלות – מאי, לאו בהא קמיפלגי, דתנא קמא סבר אי אפשר לצמצם, ורבי אליעזר סבר אפשר לצמצם?

ותיסברא? אי קסבר תנא קמא אי אפשר לצמצם, אמאי לא היו עורפים? יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו!

אלא להני תנאי, דכולי עלמא אפשר לצמצם, והכא בקדושה ולא קרובות קמיפלגי: דתנא קמא סבר קדושה ולא קרובות, ורבי אליעזר סבר קדושה ואפילו קרובות.

מאי הוי עלה? אמר רב חייא בר אבין אמר רב עמרם, תנא: נמצא מכוון בין שתי עזירות, רבי אליעזר אומר: שתיהן מביאות שתי עגלות. וחכמים אומרים: יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו.

מאי קסברי רבנן? אי קסברי רבנן דאפשר לצמצם וקדושה ואפילו קרובות, ליתתי תרתי! ואי קדושה ולא קרובות, אפילו חדא לא ליתתי! אלא לאו שמע מינה קסברי רבנן **אי אפשר לצמצם, ואפילו בידי אדם**, שמע מינה.

(9) רמב"ם בכורות ה:א

רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים, אפילו יצאו שני ראשיהם כאחד **אי אפשר שלא קדם אחד**, והואיל ואין ידוע אי זה יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. מת אחד מהן, אין לכהן כלום, שזה החי ספק הוא, והמוציא מחבירו עליו הראיה:

(10) תוספות בכורות י"ז ע"ב ד"ה אפשר לצמצם

אפשר לצמצם בידי שמים – פי' בקונטרס כגון הך דלידה דאע"ג דאין מקפידין בכך וכ"ש בידי אדם במתכוונים לצמצם שום מדה או שום דבר דודאי אפשר לצמצם וקשה לר"י כי קא מבעיא ליה לרבנן דבידי שמים א"א לצמצם בידי אדם מאי הכי פשיט מצמצם מכוון בין שתי עיירות הא על כרחך נהי דיכולין לצמצם הדבר כשמתכוונים למדוד מ"מ לרבנן א"א שיהא הדבר מצומצם בין שתי עיירות דכיון דבידי שמים הוא שמעצמו נפל שם מתחלה ולא נתעסקו עליו למדוד ולהניחו שם מכוון ונראה לרבי דאפילו למ"ד א"א לצמצם בידי שמים אף שפעמים שנמדד בו שהוא מצומצם אלא ה"ק אי אפשר לברר צמצום שבידי שמים כגון לידה דהכא שאין פנאי לברר ולדקדק איזה יצא תחלה ולכך אין שניהן לכהן אבל בידי אדם שיש שהות לברר מיבעיא לן ופשיט ליה מנמצא מכוון בין שתי עיירות דאי אמרת אי אפשר לברר אם הוא מצומצם אע"ג דפרישית דזימנן דמיקרי שהוא מצומצם כיון דאי אפשר להבחין לא יביאו שתי העגלות מספק דמילתא דלא שכיחא היא ואין לנו לתלות מספק שאירע כן ובמסקנא פשטינן דלרבנן אי אפשר לצמצם ואפילו אדם ומתוך הא דפליגי אמוראי בפ"ק דעירובין (דף טז:) בפרוץ כעומד ופ"ב דחולין (דף כח:) במחצה על מחצה כרוב היה נראה דהלכה כרבי יוסי הגלילי דאפשר לצמצם לכל הפחות בידי אדם ואין לומר דקרי פרוץ כעומד כשדומה לנו שהם שוים דאף על גב דשמא אינם שוים וכן מחצה על מחצה דשחיטה דהא מפרש טעמא דלא הוי כרוב וכעומד משום דאמר רחמנא למשה שחוט רובא וגדור רובא דתיפוק לי דבלאו הכי היה אסור מספק משום דשמא שייר רובא והא דפריך בגיטין בפרק הזורק (גיטין עח.) והא א"א לצמצם גבי מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת דמפרש כגון דאתו תרווייהו בהדי הדדי בארבע אמות ואפי' יהא הלכה כר' יוסי הגלילי מ"מ דוחק הוא להעמיד המשנה בכך שאין רגילות להיות הדבר מצומצם וסתמא לא כווננו בבת אחת לבא ובפ' שבועת העדות (שבועות דף לב.) גבי כפרו שניהם כאחת פריך והא אי אפשר לצמצם ומשני הא מני רבי יוסי הגלילי ור' יוחנן משני אפילו תימא רבנן כו' משמע דאין הלכה כר' יוסי הגלילי וכן בפ' ארבעה אחין (יבמות דף כח.) גבי אחיות איני יודע מי שנאן אמרינן אליבא דרבי יוחנן לא סתים לן תנא כר' יוסי הגלילי לכך נראה דבידי שמים אין הלכה כמותו והך דשבועות וד' אחין הוו בידי שמים אבל בידי אדם הלכה כמותו כדמוכחא ההיא דחולין ועירובין וא"ת הא דאמרינן בפ"ק דעירובין (דף ה:) לחי המושך מדופנו של מבוי פחות מד' אמות אין צריך לחי אחר להתירו וארבע אמות צריך לחי אחר להתירו וקאמר רב הונא בר' יהושע לא אמרן אלא במבוי ז' ניתר בעומד מרובה על הפרוץ רב אשי אמר מבוי ח' לא צריך לחי מה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואי פרוץ נפיש נדון משום לחי פירוש דאם כן אין בלחי עשרה אמות מאי אמרת דשוו תרווייהו כי הדדי הוה ליה ספק דבריהם ולהקל משמע דאי אפשר לברר הדבר ויש לומר דלעולם אפשר למדוד אלא לא הטריחו חכמים למדוד שם מספק כיון דבין עומד נפיש בין פרוץ נפיש ליכא חשש איסור אא"כ הם שווים ומילתא דלא שכיחא היא ומכל מקום אם היה איסורא דאורייתא היה אסור כיון שאפשר למדוד וזה אין להקשות על רב אשי כי שוו כי הדדי נמי לשתי דקיימא לן פרוץ כעומד מותר דהתם קאי על רב הונא בריה דרב יהושע דסבירא ליה פרוץ כעומד אסור והרב רבי שמעון מייבאל היה מפרש דפרוץ כעומד ומחצה על מחצה כרוב סברי כרבנן דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם ומאן דשרי כשדומה לנו שהפרוץ כעומד משום דאימר פרוץ מרובה ואם תמצא לומר שהם שוים רחמנא אמר גדור רובא ובענין זה יש לפרש ההוא דמחצה על מחצה כרוב והשתא ניחא טפי ההיא דספק דבריהם להקל כיון דאי אפשר למדוד אבל קשיא לרבי דמשמע דספיקא דאורייתא היה אסור מטעם חששא בעלמא דשמא הם שווים אע"ג דאי עומד נפיש מותר ואי פרוץ נפיש מותר וא"כ הכי דייק מנמצא מכוון בין שתי עיירות התם נמי אע"ג דאי אפשר לכוון ולצמצם מודו רבנן דמביאות שתי עגלות משום חששא דאורייתא דשמא הם שווים ועוד דמאן דאסר פרוץ כעומד לא אסר אלא מטעם דא"ל רחמנא למשה גדור רובא שחוט רובא ואיכא למתלי טפי לאיסור מלהיתר אבל אם היה לתלות להיתר יותר מלאיסור היה מותר כדאשכחן מאן דשרי משום דאמר רחמנא למשה לא תשייר רובא ולא אסר מטעם דשמא הפרוץ מרובה ואם כן ההיא דלחי אפילו הוי ספק דאורייתא תישתרי כיון דבין פרוץ (מעומד) נפיש בין עומד נפיש מותר ומהא דפריך בההיא שמעתא דפרוץ כעומד והא אפשר לצמצם גבי אם יש ריוח ביניהם (סוכה דף טו:) אין לדקדק שום דבר דרבינו חננאל גריס והא אי אפשר לצמצם וכן רבינו שמעון ולרבינו תם נמי אין ראייה שיהא הלכה כן דלא הוי כמו אי אפשר לצמצם בעלמא אלא כלומר אי אפשר לצמצם בשום ענין שלא יהא אויר משהו בין הסכך לשפוד כמו שפירש שם ובההיא דסוף מכילתין (דף ס:) יצאו שנים בעשירי וקראו עשירי משמע דסבר ליה כרבי יוסי הגלילי אפילו בידי שמים דאי כרבנן דא"א לצמצם אותו שקדם הוי עשירי אפי' ישתוק בו והוה ליה כאילו קרא לעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי דאין אחד עשר קדוש שלא נעקר שם עשירי ממנו וכן בההיא דסוף פ"ב דחולין (דף לח:) דתחת אמו פרט ליתום דאוקימנא בזה פירש למיתה וזה פירש לחיים וכן בפרק בהמה המקשה (חולין דף ע.) גבי הא דבעי רבא הלכו באיברים אחר הרוב ויש לדחות ההיא דלקמן בפרק בתרא (בכורות ס:) דאפילו סבר אי אפשר לצמצם כיון דאין יכול להכיר אי זה קדם משהו לחבירו ונתכוין לקרות שניהם עשירי ובבת אחת קראם לא דמי לקרא לעשירי עשירי ואח"כ לאחד עשר עשירי ובסמוך דקאמר התם דכל בבת אחת תרווייהו קדשי לאו ממש בבת אחת בצמצום אלא כדפרשינן ומיהו קשה דבעירובין פרק מי שהוציא וכו' (עירובין נ.) ובפ"ב דקדושין (דף נא.) פריך מהא דיצאו שנים בעשירי לרבה דאמר כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו ומשמע דקשה ליה דהוה לן למימר דכיון דבזה אחר זה אין האחרון קדוש בבת אחת לא יהא קדוש לא זה ולא זה כמו מקדש אשה ואחותה והיאך יכול להיות זה דל קריאת שם ידידה מהכא כיון דאי אפשר לצמצם וממה נפשך עשירי מאליו קדוש וי"ל דמבתרא פריך היאך הוא הקדוש כיון דאינו קדוש אלא מחמת דיבורו.

(11) חולין כח ע"ב – כט ע"א

אתמר: רב אמר מחצה על מחצה כרוב, רב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב.
 רב אמר מחצה על מחצה כרוב – הכי אמר ליה רחמנא למשה לא תשייר רובא. רב כהנא אמר מחצה
 על מחצה אינו כרוב – הכי אמר ליה רחמנא למשה שחוט רובא.
 (סימן חצי קטינא גרגרת פגימה).
 תנן: חצי אחד בעוף ואחד וחצי בבמה שחיתתו פסולה. אי אמרת מחצה על מחצה כרוב, אמאי
 פסול? הא עבד ליה רוב. מדרבנן, דלמא לא אתי למעבד פלגא.
 אמר רב קטינא: תא שמע חלקו לשנים והן שוין שניהם טמאין לפי שאי אפשר לצמצם.
 הא אפשר לצמצם – טהורין. אמאי טהורין? זיל הכא איכא רובא זיל הכא איכא רובא!
 אמר רב פפא: תרי רובי בחד מנא ליכא.
 תא שמע: שחט חצי גרגרת ושהה בה כדי שחיטה אחרת וגמרה שחיתתו כשרה. ואי אמרת מחצה
 על מחצה כרוב, איטרפא לה!
 מי סברת בבמה? לא, בעוף. ממה נפשך: אי מחצה על מחצה כרוב – הא עביד ליה רובא, אי מחצה
 על מחצה אינו כרוב – לא עבד ולא כלום.
 תא שמע: הרי שהיה חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא וגמרו שחיתתו כשרה. ואי אמרת מחצה
 על מחצה כרוב, טרפה הויא!
 אמר רבא: שאני לענין טרפה דבעינן רוב הנראה לעינים.
 אמר ליה אבוי: ולא כל דכן הוא? ומה טרפה דבמשהו מיטרפא, היכא דבעינן רובא בעינן רוב הנראה
 לעינים, שחיטה דעד דאיכא רובא לא מיתכשרא לא כל שכן דבעינן רוב הנראה לעינים?
 אלא דכולי עלמא מחצה על מחצה אינו כרוב, וכי איתמר דרב ודרב כהנא לענין פסח אתמר.
 הרי שהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאים: רב אמר מחצה על מחצה כרוב, ורב כהנא אמר
 מחצה על מחצה אינו כרוב.

(12) תוספות חולין כ"ח ע"ב ד"ה לפי שאי אפשר לצמצם

לפי שאי אפשר לצמצם – אפילו לר' יוסי הגלילי דאמר בפרק שני דבכורות (בכורות יז.) אפשר לצמצם מודה הוא בכלי חרס כדקאמר התם הואיל ואית בו גומות ויש להוכיח מכאן דהלכה דבידי אדם אפשר לצמצם מדאפליגו אמוראי במחצה על מחצה ובפ"ק דעירובין (דף טו:) בפרוץ כעומד ואם אי אפשר לצמצם היכי שריא מספק ואפילו למאן דאסר לא אסר אלא משום דהכי אגמריה למשה שחוט רובא גדור רובא ומיהו בידי שמים נראה דהלכה דאי אפשר לצמצם דאמר בפ' ד' אחין (יבמות דף כח.) לר' יוחנן דאמר אחיות איני יודע מי שנאן ונימא [כו'] ר"י הגלילי היא לא סתם תנא כר' יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם ובפרק הזורק בגיטין (גיטין עח.) דפריך והא אי אפשר לצמצם גבי מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת דמפרש דאתו תרוייהו בהדי הדדי בארבע אמות התם נמי הוי כבידי שמים דמסתמא לא כווננו לבא בבית אחת וא"ת בריש עירובין (דף ה:) גבי לחי המושך מדפנו של מבוי דקאמר רב אשי אפילו תימא במבוי שמונה מה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה ואי פרוץ נפיש נידון משום לחי מאי אמרת דשוו תרוייהו כי הדדי הוה ליה ספק דבריהם וכל ספק דבריהם להקל משמע דאי אפשר לצמצם ולברר הדבר וי"ל דלעולם אפשר לברר ולמדוד בצמצום ע"י טורח אבל לא הטריחוהו חכמים למדוד שם מספק כיון דבין עומד נפיש ובין פרוץ נפיש ליכא חשש איסור אא"כ הוא שוה ומילתא דלא שכיחא הוא ואין להקשות על רב אשי דאפילו כי שוו כי הדדי לשתרי דקי"ל פרוץ כעומד מותר דרב אשי קאי ארב הונא בריה דרב יהושע דאמר התם לא אמרו אלא במבוי שמונה אבל במבוי ז' ניתר בעומד מרובה על הפרוץ כו' ואיהו סבר התם דפרוץ כעומד אסור וה"ר שמעון היה מפרש דאמוראי דהכא ודפרוץ כעומד מצו סברי כרבנן דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם ופליגי כשדומה לנו דהוי מחצה על מחצה ומאן דשרי משום דאימא דשחט רובא ואפילו הן שוין רחמנא אמר לא תשייר רובא ומאן דאסר משום דאימא נשאר רובא קיים ואפילו הן שוין רחמנא אמר שחוט רובא וכן גבי פרוץ כעומד והשתא ניחא טפי ההיא דספק דבריהם להקל דאי אפשר לכיון אבל קשה דמשמע דבספק דאורייתא הוי אסור משום חששא שמא הן שוין אע"ג דאי עומד נפיש או פרוץ נפיש הוה שרי והכא שריא אפילו באיסור דאורייתא כשההיתר מצוי יותר מן האיסור וכן גבי פרוץ כעומד ואם כן בההיא דלחי אפילו הוי ספיקא דאורייתא תשתרי ונראה לי דאיכא התם למיחש שמא ח' אמות אינם מצומצמות ואפילו פרוץ מרובה לא יהא נידון משום לחי ולהכי דווקא בספק דבריהם יש להקל אבל קשה לפירושו דהיכי דייקא בפ"ב דבכורות (דף יז:) מההוא דנמצא מכוון בין שתי עיירות דבידי אדם אפשר לצמצם התם נמי אע"ג דאי אפשר לצמצם ולכוין מכל מקום מודים רבנן דמביאין שתי עגלות משום דכל אחת מביא עגלה ממה נפשך שמא היא קרובה ואפילו הן מצומצמות הקרובה אמר רחמנא ואפילו קרובות ולפירוש קמא אתי שפיר דלעולם אי אפשר לצמצם ולהיות שיהיו שוין אלא אחת מהן קרובה יותר ויוצאין בשל תנאי ויש לומר דלפי' הר"ר שמעון נמי יוצאים בשל תנאי ממה נפשך דאם קרובה היא יוצאה בה ואם רחוקה היא תביא בשביל חבירתה מאי אמרת שמא מצומצמות הן זה אינו מצוי ואין להאריך כאן יותר ובעירובין (דף ה: ד"ה וספק) אפשר בע"ה יותר. [ויותר מבואר בסוכה טו: תד"ה פרוץ כו' ותוספות בכורות יז: ד"ה אפשר].

(13) תוספות שם ד"ה זיל הכא איכא רובא

זיל הכא איכא רובא – וא"ת מאי קשיא ליה דכי אמר נמי הכא הכי אגמריה רחמנא למשה לא תשייר רובא כדלעיל הרי אין כאן רוב וטהורין וי"ל דתלוי הדבר בחשיבות דמשום דחשיב ליה מחצה כרוב שרי לעיל דיש כאן שיעור הכשר שחיטה וכאן נמי יש חשיבות מחצה דינו כרוב.

(14) עירובין טו ע"ב

מתניתין: שִׁירָא שְׁחַנְתָּהּ בְּבִקְעָה וְהִקְיִפוּהָ כָּלִי בְּהֶמָה – מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ, וּבִלְבָּד שִׁיְהָא גָּדֵר גְּבוּלָה עֲשָׂרָה טַפְחִים,

וְלֹא יִהְיֶה פִּירְצוֹת יְתָרוֹת עַל הַבִּנְיָן.

כָּל פִּירְצָה שֶׁהִיא כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת – מוֹתֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּפְתָּח; יֵתֵר מִכָּאן – אָסוּר.

גְּמָרָא: אֵיתִמֵּר: **פְּרוּץ כְּעוֹמֵד**, רַב פָּפָא אָמַר: מוֹתֵר; רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: אָסוּר.

רַב פָּפָא אָמַר מוֹתֵר: הֵכִי אֲגַמְרִיה רַחֲמֵנָא לְמִשָּׁה: לֹא תִפְרוּץ רוּבָה. רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר אָסוּר: הֵכִי אֲגַמְרִיה רַחֲמֵנָא לְמִשָּׁה: גָּדוֹר רוּבָה.

תֵּנּוּ: **וְלֹא יִהְיֶה פִּירְצוֹת יְתָרוֹת עַל הַבִּנְיָן** – הָא כְּבִנְיָן מוֹתֵר!

לֹא תִימָא "הָא כְּבִנְיָן מוֹתֵר", אֲלֵא אִימָא: אִם בִּנְיָן יֵתֵר עַל הַפִּירְצָה – מוֹתֵר.

אֲבָל כְּבִנְיָן מַאי? אָסוּר. אִי הֵכִי, לִיתֵינִי "לֹא יִהְיֶה פִּירְצוֹת כְּבִנְיָן"! קְשִׁיָּא.

תָּא שְׁמַע: "הִמְקָרָה סוּפְתוֹ בְּשִׁפּוּדִין אוֹ בְּאַרוּכּוֹת הַמָּטָה, אִם יֵשׁ רִיחַ בִּינִיָּהּ כְּמוֹתֵן – כְּשִׁירָה".

הֵכָא בְּמַאי עֲסָקִינוּ? כְּשִׁנְכָנְס וְיוֹצֵא.

וְהָא אֲפֹשֶׁר לְצַמְצֵם!

אָמַר רַבִּי אֲמִי: בְּמַעְדִּיף.

(15) תוספות עירובין ה ע"ב ד"ה וספק דבריהם להקל

וספק דבריהם להקל – וא"ת תיפוק ליה דקיימא לן בפירקין (עירובין טז:): דפרוץ כעומד מותר וי"ל דהכא קיימא לן אליבא דרב הונא בריה דרב יהושע דאית ליה לקמן (דף טו:): פרוץ כעומד אסור וא"ת ואמאי הוי ספק דבריהם הא קיימא לן דבידי אדם אפשר לצמצם דקיימא לן כרב פפא דאמר דפרוץ כעומד מותר ואי לא אפשר לצמצם ליחוש דילמא פרוץ מרובה וכן בפרק ב' דחולין (חולין כח:): דפליגי במחצה על מחצה אי הוה כרוב משמע דאפשר לצמצם והא דאמרינן בפרק ג' דיבמות (יבמות כח:): לא סתם לן תנא כר"י הגלילי דאמר אפשר לצמצם היינו בידי שמים ובהזורק (גיטין דף עח:): גבי ספק קרוב לו ספק קרוב לה דאמר וניחזי הי מינייהו קדים וכ"ת כשבאו שניהן בבת אחת והא אי אפשר לצמצם התם נמי הואיל ולא אדעתייהו לבא בבת אחת הוי כבידי שמים וי"ל הואיל ואי אפשר לצמצם אלא ע"י טורח גדול לא הטריחו לצמצם ולמדוד בספק דבריהם וכן משמע מלשון הקונטרס דפי' דרוב בני אדם אין יכולים לצמצם והוי ספק צמצם ואסור או לא צמצם ומותר וה"ר שמעיה פי' דמצי למימר דבידי אדם נמי אי אפשר לצמצם והא דפרוץ כעומד מותר משום דהוי כעין ספק ספיקא שמא עומד מרובה ואפי' כי לא נפיש ושוו כי הדדי מותר והשתא שפיר קרי ליה ספק דבריהם אך קשה מאי איריא ספק דבריהם אפי' בדאורייתא נמי שרי כיון דההיתר קרוב מן האיסור דמטעם זה בעי למישרי בשחיטה במחצה על מחצה וי"ל דהא דשרי הכא אי פרוץ נפיש היינו בח' אמות מצומצמות אבל שמא יש מעט יותר ואפי' אי פרוץ נפיש איכא ד' אמות ולכך לא שרי אלא בספק דבריהם ואם תאמר דבפרק ב' דבכורות (בכורות יז:): אמר נמצא מכוון בין שתי עיירות לרבנן יביאו עגלה אחת ויתנו והשתא כל אחת תביא עגלה לעצמה דשמא קרובה היא ואפי' מצומצמות הא אמר הקרובה אפילו קרובות וי"ל דממה נפשך סגי באחת אם רחוקה היא פטורה ואי קרובה היא יוצאה בשל תנאי מאי אמרת דילמא מצומצמות היא זה אינו מצוי

(16) משנה כתב יד קאופמן יבמות ב:ב

שְׁנֵי אָחִים, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן, יִיבֵם הַשֵּׁנִי אֶת אִשְׁתּוֹ אֲחִיו, וְאַחֵר כֶּךָּ נוֹלָד לָהֶן אֶחָד, וּמֵת, הָרִאשׁוֹנָה יוֹצֵא מִשּׁוּם אִשְׁתּוֹ אֲחִיו שְׁלֹא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וְהַשֵּׁנִי מִשּׁוּם צָרְתָּהּ.
עֲשֶׂה בָּהּ מֵאֲמֵר, וּמֵת, הַשֵּׁנִי חוֹלָצֶת וְלֹא מֵתִיבָמָה.
ר' שְׁמַעוֹן או': מִיִּיבֵם לֹאִי זֹו שִׁירְצָה, [א]וֹ חוֹלֵץ לֹאִי זֹו שִׁירְצָה.

(17) יבמות יט ע"א

... אֲלֵא אָמַר רַב אֲשִׁי: אִי דְנָפּוּל בְּזָה אַחֵר זֶה, הֵכִי נָמִי;

הֵכָא בְּמַאי עֲסָקִינוּ? דְנָפּוּל בְּבֵת אַחַת,

וְרַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר לֵה כְּרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, דְּאָמַר: אֲפֹשֶׁר לְצַמְצֵם.

(18) משנה כתב יד קאופמן גיטין ח:ב

הִיְתָה עוֹמֶדֶת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְזָרְקוּ לָהּ, קָרוֹב לָהּ, מְגוֹרֶשֶׁת, קָרוֹב לוֹ, אֵינָה מְגוֹרֶשֶׁת, מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה, מְגוֹרֶשֶׁת וְאֵינָה מְגוֹרֶשֶׁת.

(19) גיטין ע"א

הִיכִי דָמִי קָרוֹב לָהּ וְהִיכִי דָמִי קָרוֹב לוֹ?
אָמַר רַב: אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלָּהּ זֶהוּ קָרוֹב לָהּ, אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלוֹ זֶהוּ קָרוֹב לוֹ.
הִיכִי דָמִי מִחֻצָּה עַל מִחֻצָּה? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. וְלִיחֹזִי הֵי מִינֵיהֶן קָדִים! וְכִי תִימָא דָּאֲתוּ תְרוּיָהוּ בְּהָדִי הָדָדִי – וְהָא אֵי אַפְשָׁר לְצַמְצָם!

עוד חישוב בענין "אפשר לצמצם": קם ליה בדרבה מיניה

(20) גיטין נב ע"ב

הַמְטֵמָא וְהַמְדַּמֵּעַ וְהַמְנַסֵּךְ – בְּשׁוּגָג פְּטוּר, בְּמִזִּיד חַיִּיב.
גְּמָרָא: אֵיתִמַּר: מְנַסֵּךְ – רַב אָמַר: מְנַסֵּךְ מִמֶּשׁ; וְשְׁמוּאֵל אָמַר: מְעַרְב.
מֵאן דָּאֵמַר מְעַרְב, מֵאִי טַעְמָא לֹא אָמַר מְנַסֵּךְ? אָמַר לֵךְ: מְנַסֵּךְ קָם לִיה בְּדִרְבָּה מִינֵיהּ.
וְאֵידֵךְ? כְּדָרְבִי יְרֵמְיָה; דָּאֵמַר רַבִּי יְרֵמְיָה:
מִשְׁעֵת הַגְּבֻהָה הוּא דִקְנָה,
מִתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ לֹא הָוִי עַד שְׁעַת נִיסוּךְ.

(21) משנה כתב יד קאופמן כתובות ג:ב

הָבֵא עַל בֵּיתוֹ, וְעַל בֵּית בָּתּוֹ, וְעַל בֵּית בָּנוֹ, וְעַל בֵּית אִשְׁתּוֹ, וְעַל בֵּית בִּתּוֹ, וְעַל בֵּית בְּנָהּ, אֵין לָהֶם קֶנֶס,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ, שֶׁמִּיתָתוֹ בְּיַד בֵּית דִּין. שְׁכָל הַמִּתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ, אֵין מְשַׁלֵּם מָמוֹן, שְׁנִי:
וְלֹא יִהְיֶה אֶסוֹן, עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ.

(22) כתובות לג ע"ב

וְהִתְנִיא: גָּנֵב וְטֹבַח בְּשַׁבָּת, גָּנֵב וְטֹבַח לַעֲבוּדָה זָרָה, גָּנֵב שׁוֹר הַנֶּסְקֵל וְטֹבַחוֹ – מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אַרְבָּעָה
וְחֲמִשָּׁה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר; וְחֲכָמִים פּוֹטְרִין.
הָא אֵיתִמַּר עָלֶיהָ: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמַרִי לָהּ אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ,
רַבִּי אֲבִין וְרַבִּי אֵילְעָא וְכָל חֲבוּרְתָּא מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמַרִי: בְּטוֹבַח עַל יָדִי אַחֲרָ.

(23) כתובות לד ע"א

טוֹבַח לַעֲבוּדָה זָרָה, כִּינּוֹן דְּשַׁחַט בֵּיהּ פּוֹרְתָא אֵיתִסַּר לִיה, אֵידֵךְ כִּי קָא טֹבַח לָאו דְּמָרִיָּה קָא טֹבַח! אָמַר
רַבָּא: בְּאוּמֵר בְּגִמְרָא זְבִיחָה הוּא עוֹבְדָה.

(24) רמב"ם הלכות גניבה ג:ו

עֲשֵׂה שְׁלִיחַ לִשְׁחוּט לוֹ, וְשַׁחַט לוֹ הַשְּׁלִיחַ בַּשַּׁבָּת, הֵרִי הַגָּנֵב חַיִּיב בַּתְּשֻׁלוּמֵי אַרְבַּעָה וְחֲמִיּשָׁה, שֶׁהִרִי זֶה
הַגָּנֵב לֹא עֲשֵׂה עוֹוֹן מִיתַת בֵּית דִּין, וְכִבֵּר בִּיאָרְנוֹ שֶׁהַשְּׁחוּט עַל יְדֵי שְׁלִיחַ חַיִּיב בַּתְּשֻׁלוּמִין: